

ע"פ 5885/15 - מאיר איתן נגד מדינת ישראל

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייליים

ע"פ 5885/15

לפני:

כבוד השופט י' עמית
כבוד השופט א' שהם
כבוד השופט מ' מזוז

המערער:

מאיר איתן

נ ג ד

המשיבה:

מדינת ישראל

ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים
מיום 13.07.2015 בתפ"ח 11623-12-13

תאריך הישיבה:

ז' בטבת התשע"ז (5.1.2017)

בשם המערער:

עו"ד אריאל הרמן

בשם המשיבה:

עו"ד הילה גורני

פסק-דין

השופט י' עמית:

עמוד 1

הערעור שבפנינו נסב על הרשעתו של המערער, יליד 1950, ברצח אשתו (להלן: המנוחה).

1. כתב האישום בו הורשע המערער חושף מציאות קשה בה היה שרוי. המנוחה סבלה מבעיות נפשיות קשות, דיכאונות ומחלות, וכן צרכה אלכוהול באופן לא מבוקר. המנוחה סבלה מהתקפים פסיכויים בגינם אושפזה פעמים מספר, ועל פי עדויות ילדיהם המשותפים של בני הזוג - התומכים במערער לאורך כל הדרך - היא נהגה להקניט, להעליב ולהשפיל את המערער.

בני הזוג חיו בחדרים נפרדים בדירה משך שנים ארוכות. בשלב מסוים עזב המערער את הבית, אך חזר כעבור תקופה על מנת לטפל במנוחה ובבנו הבגיר.

ביום 6.8.2013 הגישה המנוחה תלונה במשטרה כנגד המערער. בעקבות התלונה, המערער נעצר למספר שעות והורחק מהבית לחמישה ימים. לגרסת המערער ובתו, אותו אירוע ערער את שלווה רוחו של המערער, אשר חשש מאוד כי יעצר בשנית ושוב יורחק מביתו, וכי בשל כך הוא עשוי לאבד את מקום עבודתו, ששימש עבורו מקום מפלט ועוגן של יציבות.

ביום 24.11.2013 נתפתח ויכוח בין בני הזוג, והמנוחה אמרה למערער, תוך שהיא אוחזת בטלפון, כי היא מדווחת למשטרה שהוא מאיים עליה. המערער ניגש למטבח, והוציא מהמגירה סכין חיתוך בשר עם להב של 30 ס"מ, שאותה הגדיר המערער עצמו כ"סכין הכי קטלנית". המערער אחז בסכין מאחורי גבו והמשיך בוויכוח קולני עם המנוחה. כעבור כעשר דקות, שאלה המנוחה את המערער מה הוא מחזיק מאחורי גבו. לגרסת המערער, בשלב זה "לא חשבתי הרבה מה אני עושה, פשוט מאוד טירוף, טירוף, לא יודע איך להסביר את זה" - המערער החל לדקור את המנוחה תוך שהיא צועקת כי לא התקשרה באמת למשטרה, והוסיף לדקור אותה כעשרים פעם, עד שנפלה לרצפה כשהיא שותתת דם. לאחר מכן יצא המערער לחדר אחר, שם דקר עצמו מספר דקירות בצווארו. בחלוף כשעתיים התקשר לבנו, הודיע לו כי דקר את המנוחה והיא אינה עוד בחיים. כאשר הגיעו אנשי מד"א לדירה, איים עליהם המערער בסכין כי יהרגם, ואז הגיעו שוטרים והשתלטו עליו.

2. הלכה למעשה, ניתן לומר כי מרבית העובדות בתיק שבפנינו אינן שנויות במחלוקת. בית משפט קמא קבע בפסק דינו כי דברי המערער במשטרה ובבית המשפט "נאמרו בגילוי לב, בפתיחות" וכי המערער "חשף את צפונות לבו ומחשבותיו". לאחר שמיעת הראיות, מצא בית משפט קמא לדחות את טענות המערער כי קונטר על ידי המנוחה וכי לא נתמלא בו היסוד של "החלטה להמית". המערער הורשע ברצח ונדון למאסר עולם.

על כך נסב הערעור שבפנינו.

3. כתב הערעור אוחד 62 עמודים, והסניגור המלומד לא הניח ידו מכל בדל אמירה ועובדה על מנת לשכנע אותנו כי יש להמיר את עבירת הרצח בה הורשע המערער בעבירת הריגה. משהאריך המערער בטיעונו, נקצר אנו בדברים ונציג את עיקר טיעונו של ההגנה במספר משפטים.

לטענת ההגנה, מקום עבודתו של המערער (ארכיב מס הכנסה) ושגרת יומו, אפשרו לו להקים מעין "בועה" שבעזרתה שרד את המציאות היומיומית הקשה בה היה נתון. אלא שהאפיזודה של התלונה למשטרה ערערה את יציבות היחסית של המערער, והוא נקלע לחרדה מפני האפשרות של מעצר או הרחקה נוספת מביתו.

כפי שהעידה בתו של המערער, המנוחה היתה אובדנית וידעה "ללחוץ על הכפתורים" של המערער, להפעיל אותו ולדחוק אותו לפינה. כאשר הבת שמעה על האירוע בו נרצחה אמה הגיבה באומרה "ידעתי שהיא הצליחה להתאבד באמצעותו".

מכאן טענת ההגנה להעדף "החלטה להמית", באשר לשיטתה, האיום של המנוחה מוטט הגנות שהמערער בנה לעצמו. בחוות דעת פסיכולוגית שהובאה מטעמו של המערער, נאמר כי התוצאה מבחינת המערער הייתה "שבירת כלים, מצב של דקומפנסציה, כשל בכוח הסבל ומצוקה חריפה מאוד". כל אלו, לשיטת ההגנה, שוללים את חזקת הכוונה לצורך הרכיב של "החלטה להמית".

בנוסף, לאור הקנטור המצטבר לאורך שנים ולאור האיום של המנוחה כי תתקשר למשטרה, יש לראות את המערער כמי שקונטר על ידי המנוחה בסמוך למעשה.

4. דין הערעור להידחות.

המעשה של המערער הרים את המסך מעל מציאות של "גיהנום פרטי" שהייתה מנת חלקו. קשים ורעים היו חייה של המנוחה, שסבלה מבעיות נפשיות קשות ומיררה את חייה שלה ואת חייו של המערער ושל סביבתה הקרובה. אלא שאין בכך כדי לחלץ את המערער מפני הרשעה ברצח.

5. כפי שהבהרנו לסניגור המלומד במהלך הדיון, לא סגי ב"מציאות גיהנומית", סובייקטיבית או אובייקטיבית, כדי להקים טענת הגנה למעשה רצח. כך, לדוגמה, בני זוג בהליכי גירושין קשים עשויים למצוא עצמם ב"מציאות גיהנומית" מבחינתם, כולל תלונות למשטרה והרחקה של בן הזוג מהבית. כל מי שעוסק במקרים של אלימות במשפחה, נחשף לכך שבדינמיקה של היחסים בין בני הזוג, יש סיטואציות שאחד מבני הזוג יודע "ללחוץ על הכפתור" שיגרום לבן הזוג השני לאבד את עשתונותו ולהתפרץ כנגדו באלימות פיזית או מילולית. אלא שמבחינת מדיניות משפטית ראויה, איננו יכולים לקבל את המשואה שהציעה ההגנה, ולפיה התגרות או פרובוקציה של בן זוג על רקע של "מציאות גיהנומית" השוררת בין בני זוג עשויה להקים טענת הגנה מפני עבירת רצח.

6. אני נכון לקבל טענת ההגנה שהמנוחה פגעה בנקודה רגישה אצל המערער, נקודה שהציתה אצלו חרדה קשה שמא תהא לכך השפעה על מקום עבודתו או שמא יעצר ויורחק שוב. אך אין בכך כדי לסתור את חזקת הכוונה. כשמה כן היא, חזקת הכוונה מבוססת על ניסיון החיים והשכל הישר כי אדם מתכוון לתוצאות הטבעיות הנובעות ממעשיו, וכוונת הקטילה במקרה שבפנינו מדברת בעד עצמה.

המערער הצטייד בסכין גדול שאותו הגדיר כסכין "הכי קטלני" במטבח, ודקר את המנוחה למעלה מעשרים

דקירות, כולל דקירות באזורים רגישים. הטענה למעין טירוף רגעי שאחז במערער, אין מקומה ברכיב של "כוונה להמית" אלא בסייג של אי שפיות הדעת על פי סעיף 34 ח לחוק העונשין, התשל"ז-1977. אלא שהמערער לא טען, וממילא לא הוכיח כלל, שהוא נכנס בדרך כלשהי לגדרי סייג השפיות.

7. בנקודה זו אני מגיע ליסוד של היעדר קנטור.

המערער לא חש למטבח, נטל סכין ודקר מיד את המנוחה, אלא המשיך לשוחח עם המנוחה משך כעשר דקות, תוך שהוא מחזיק את הסכין מאחורי גבו, מה שאינו עולה בקנה אחד עם טענת הקנטור. המערער דקר את המנוחה בגלל שחש מתלונה במשטרה, על השלכותיה, וכדבריו בעדותו "...העובדה שמשטרה יודעת שיש סכין ביד, קודם כל העבודה הלכה. דבר שני זה מאסר הפעם... היא פשוט הבינה שיש משהו מאחורי הגב, היא התחילה לצעוק עלי, הצעקות האלה הכניסו אותי לחרדה... והפחד הזה שלי שכבר שם התגליתי". ובהודעתו במשטרה מסביר המערער "...ואז אני באותו רגע אמרתי ... מה אני עושה כרגע? למה הבאתי את הסכין? עכשיו יש לה קלף ביד. זאת אומרת אני כבר אבוד".

8. הדברים שוללים גם את טענת הקנטור המצטבר. מדברי המערער עולה, כי הוא נטל את הסכין מהמטבח לא בשל התנהגות המנוחה כלפיו לאורך השנים אלא בגלל חששו הקונקרטי מתוצאות תלונה למשטרה. וכדברי המערער בהודעתו במשטרה, הוא אמר למנוחה "אל תביאי לי משטרה, תקללי ותגידי מה שאת רוצה, אל תביאי לי משטרה, משטרה זה אסון... היא הביאה אותי למצב שאין אפשרות אחרת". המערער חשש כי המנוחה הזעיקה את המשטרה והוא ייתפס כשהסכין בידו. אפילו אקבל את חוות הדעת הפסיכולוגית שהגיש המערער, ולפיה חומת ההגנה שלו קרסה באותו רגע, וכי המנוחה אכן לחצה "על הכפתור", כדברי בתו של המערער, ואפילו אקבל את מסקנת בית משפט קמא כי ניתן לראות את המערער כמי שקונטר באופן סובייקטיבי - הרי שלא נתמלא המבחן האובייקטיבי הנדרש לצורך רכיב הקנטור. כידוע, המבחן האובייקטיבי משקף הן מרכיב ערכי והן שיקולי מדיניות של נורמות התנהגות (ראו, לדוגמה, פסק דינו של חברי השופט א' שהם בע"פ 502/10 מחמיד נ' מדינת ישראל, פס' 31 (22.10.2012)). בהיבט הנורמטיבי, קשה להלום כי אמירה של בת זוג שבדעתה להתקשר למשטרה, גם אם מדובר בתלונת סרק מוחלטת, תעמוד במבחן האובייקטיבי הנדרש כיום במסגרת רכיב הקנטור.

אשר על כן, אני סבור כי אין לראות את המערער כמי שקונטר על ידי המנוחה בסמוך לדקירתה.

9. לאחר הכרעת הדין טען המערער לענישה מופחתת לפי סעיף 300א(ג) לחוק העונשין, הקובע כלהלן:

א. על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה העבירה באחד מאלה:

[...]

(ג) כשהנאשם היה נתון במצב של מצוקה נפשית קשה, עקב התעללות חמורה ומתמשכת בו או בבן משפחתו, בידי מי שהנאשם גרם למותו.

אין חולק שחיייו של המערער במחיצתה של המנוחה היו חיים קשים, אך לא לכך נתכוון המחוקק בביטוי "התעללות חמורה ומתמשכת". עמד על כך בית המשפט בע"פ 1191/02 פלוני נ' מדינת ישראל (30.3.2003) (להלן: עניין פלוני) שם נדונה טענה דומה על ידי המערער שרצח את אשתו בחניקה:

מעדויות שונות שהובאו לפני בית המשפט המחוזי עלה, כי המערער היה מוטרד מאוד ואף נקלע למצוקה נפשית על רקע יחסיו המעורערים עם המנוחה. כן הוברר, כי מערכת יחסיהם של בני הזוג כללה לא פעם הטחת אמירות קשות ודברי עלבון מצד המנוחה כלפי המערער. אך לא כל מצוקה נפשית שאליה נקלע מבצע רצח נכנסת לגדר החרג שנקבע בסעיף 300א(ג). כך גם לא כל התנהגות פוגענית מצד הקורבן כלפי מי שגרם למותו עולה כדי 'התעללות חמורה ומתמשכת' [...] בצדק, לדעתי, קבע בית המשפט המחוזי כי אף בעלבונות הרבים שספג המערער מאת המנוחה לא ניתן לראות משום התעללות חמורה. בית המשפט הבהיר בפסק-דינו כי הצטיירה 'מערכת יחסים סבוכה בין בני הזוג שכשלה והפכה לסבל ארוך ומתמשך לכל אחד מבני הזוג ולילדיהם'. אך בצדק קבע, כי על אף היותה של מערכת היחסים קשה ואלימה, הן פיזית והן מילולית, אין ספק כי יחסה של המנוחה כלפי המערער אינו עולה כדי 'התעללות חמורה ומתמשכת'. הכרה בכך, שהתנהגות מעין זו שלה טען המערער, מהווה התעללות שבכוחה להצדיק הטלת עונש מופחת, תהווה הרחבה בלתי ראויה של החרג הקבוע בסעיף 300א(ג) לחוק העונשין, אשר יש ליישמו בזירות מרובה ובמקרים מיוחדים ונדירים בלבד (ראו דברי השופט קדמי בע"פ 4419/95 חדד נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(2) 752, 767).

המערער לא היה תלוי במנוחה, אלא להיפך. המערער יכול היה להתנתק מהמנוחה, אך בחר שלא לעשות כך בשל תחושת המחויבות שלו כלפיה ודאגתו לבנו שהמשיך להתגורר בבית. מכל מקום וכפי שהובהר לעיל, לא ההתנהגות של המנוחה לאורך השנים הביאה את המערער לדקור אותה, אלא חששו הקונקרטי כי המנוחה הזמינה משטרה לבית וכי הוא יעצר ויורחק מהבית בשל האיום עליה בסכין. בדומה, נאמר בעניין פלוני:

"...המערער גם לא הוכיח קיום קשר סיבתי בין המצוקה הנפשית שנגרמה לו, לטענתו, עקב 'התעללות' המנוחה בו, לבין הרצח. הלוא מדבריו עלה כי רצח את המנוחה, לא מחמת הדחף להפסיק את 'התעללותה' בו, אלא בשל כעסו על שעיקלה את כספו ורכושו ועקב חששו כי תתלונן במשטרה על אלימותו כלפיה".

סופו של דבר, שגם הטענה לעונש מופחת לפי סעיף 300א(ג) דינה להידחות.

10. כפי שפתחנו ואמרנו, לפנינו מקרה טרגי, שמאחוריו מציאות חיים קשה ואומללה. אלא שבמשבצות הנוכחיות של חוק העונשין, איננו רואים אפשרות אחרת מלבד הרשעתו של המערער. מבלי לקבוע מסמרות, ייתכן כי בסיטואציות אנושיות קשות מעין אלה צריכה התביעה לשקול מלכתחילה הסדר טיעון שלא על בסיס עבירת רצח. מכל מקום, משהוגש כתב האישום בעבירה זו, בית משפט קמא לא יכול היה להגיע לתוצאה אחרת מלבד הרשעתו של המערער ברצח, נוכח הנסיבות שהוכחו בפניו.

סוף דבר, שהערעור נדחה.

ניתן היום, י"א בטבת התשע"ז (9.1.2017).

שופט

שופט

שופט
